

Шляхи виживання представників творчих професій у містах України в 1917–1920 рр.

У статті розглянуто повсякденне життя такої соціальної категорії міського населення, як люди творчих професій. Засобами їх пристосування до кризових умов були створення громадських об'єднань, продаж домашнього майна, гастрольні подорожі по містах і селах країни. У документах відсутні згадки про відмову будь-кого з представників творчої інтелігенції від звичного роду занять та про спробу опанувати іншу професію.

Ключові слова: національно-демократична революція 1917–1920 рр. в Україні, міське населення, творча інтелігенція, гуманітарна сфера культури, духовні потреби, антрепренер.

Постановка наукової проблеми та її значення. Соціальна криза однаково згубна для всіх верств суспільства, але її наслідки за ступенем катастрофічності відрізняються для окремих соціальних груп. У період із 1917 до 1920 рр., що відомий в Україні як національно-демократична революція та громадянська війна, усе населення змушене так чи інакше пристосовуватися до нових сумних реалій. Із найбільшими проблемами зіткнулися так звані гуманітарії, представники художньої богеми, творча інтелігенція – учені, письменники, журналісти, артисти, музиканти. В умовах браку найнеобхіднішого більшість потенційних споживачів їхніх послуг виявилася неплатоспроможною. Менша частина опинилася на фронтах або в еміграції, а відкритий перехід на службу до однієї зі сторін – учасниць громадянського протистояння – був пов'язаний із певним моральним компромісом, який не кожній інтелігентній людині був доступний. У такій ситуації вибирались інколи найнесподіваніші способи застосування своїх здібностей та отримання хоч якогось заробітку. Науковий інтерес полягає в узагальнюючому погляді на здатність певної соціальної групи та її окремих представників до самоорганізації в умовах повного хаосу, плутанини, голоду й розрухи.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питання розвитку науки та мистецтва в період революції привертало увагу багатьох дослідників. Чималий інтерес викликає узагальнююче дослідження Д. Ф. Розовика, у якому розглянуто національно-культурне будівництво в Україні в 1917–1920 рр. [1]. Театральну справу в той же період розкрито в роботі І. І. Романько, що містить відомості про художнє життя в українській провінції, у тому числі про гастролі столичних співаків та артистів [2]. Питання розвитку науки й культури в Криму в 1917–1920 рр. розглянуто в монографії С. Б. Філімонова [3]. У роботі Д. А. Буравченка стверджується, що українське культурне відродження почалося з театру як найбільш затребуваної в атмосфері революції галузі мистецтва [4]. Питання, пов'язані зі створенням та початком діяльності різних мистецьких товариств й об'єднань за часів Центральної ради, розкрито в статтях Т. С. Осташко [5]. Культурне життя Одеси досліджено в колективній монографії «Чорноморська хвиля Української революції» [6]. Водночас історики ще не зверталися до вивчення всієї сукупності проблем, із якими зіткнулися конкретні працівники наукової та культурної галузей.

Мета статті – розгляд повсякденного життя такої категорії міського населення, як представники творчих професій, а також виявлення способів, що застосовувалися ними для задоволення мінімального рівня потреб. Для реалізації мети передбачено виконання таких завдань:

- визначити характер основних занять творчої інтелігенції в роки революції;
- охарактеризувати умови, у яких діячам мистецтва доводилося реалізовувати свій талант;
- простежити на конкретних прикладах наслідки багаторічної кризи для гуманітарної сфери.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Представники творчої інтелігенції, до яких належали журналісти, учені, викладачі вищих навчальних закладів, працівники культури, з ентузіазмом сприйняли Лютневу революцію. Національна інтелігенція з великим захопленням почала процес відродження національної культури. Освічені громадяни посіли провідне місце в комітетах багатоквартирних будинків, які виникли в умовах революції [7]. Будинкові комітети відігравали важливу роль у розподілі продуктів протягом 1918 р. [8, арк. 459]. Певним авторитетом вони користувалися за більшовиків. Київський адвокат О. О. Гольденвейзер згадував викладача М. М. Добриніна, голову свого будинкового комітету. Усі сім місяців влади більшовиків у 1919 р.

він як посадовець був присутній під час обшуків та арештів. Він тримався «цілком коректно» з більшовиками й був узагалі дуже обережний. Утім, у його поведінці «відчувалося презирство до своїх співбесідників із НК або житловідділу» [9, с. 257].

Певну допомогу в подоланні продовольчої та товарної кризи представникам інтелігентних професій надавали кооперативи, створювалися професійні спілки. Діяльність працівників різних галузей зі створення своїх професійних організацій активізувалася, як правило, із черговим поверненням більшовиків. У жовтні 1918 р в Харкові відбулось організаційне зібрання артистичного клубу «Будинок артиста» [10]. При Радах тут існував Союз «сцени та арени» [11, арк. 94]. У лютому 1919 р в Нікополі вісім акторів створили «Товариство безробітних артистів» та звернулися до ревкому з проханням надати театр «Експрес» для вистав [12, арк. 32].

Київські ентузіасти з творчої інтелігенції за гетьмана організували практичну допомогу у вигляді безкоштовних обідів. Дружина журналіста М. С. Мільруда готувала вдома борщ та кашу на декілька десятків осіб і відносила цей обід до бараків, де мешкали солдати, котрі прибули з німецького полону [13, с. 317]. Іноді інтелігенти об'єднувалися для розв'язання проблеми власного харчування. Родичі кількох київських літераторів створили щось на кшталт кооперативного господарства. Домовившись із сусідами, вони найняли кухаря, узяли на себе завідування господарством та годували таким чином декілька десятків сімейств [14, с. 239].

Утім стан творчої інтелігенції постійно погіршувався. У номері «Південного краю» від 2 січня 1919 р. йшлося про важке становище письменників, які стали «волоцюгами з усіма негараздами важкої боротьби за життя». Утім, слово залишилося єдиним скарбом, що зберігся «після великого краху». Люди навчилися цінувати книгу. «Були нові твори, що ходили у рукописних списках» [15]. У київській квартирі, де жив професор В. І. Вернадський, восени 1919 р. було холодно, ще не топили, вікна були вибиті після артилерійської канонади. Сусіди Вернадського для збереження тепла закрили вибиті вікна стеклами, добутими з книжкових шаф і картин. Сім'я Вернадського вирішила продати фрак Володимира Івановича, за який нібито обіцяли цілу тисячу карбованців, та на виручені гроші купити дрова [16, с. 171]. Цікаво, що в такий час ще були бажаючі придбати фрак.

На початку листопада 1919 р. в Київ прийшли ранні морози, пуд дров продавали за сімдесят карбованців, а вугілля в продажу не було взагалі [17, с. 236]. У квартирах стало так холодно, що всі їхні мешканці ходили цілий день у шубах. Майже ніде не топили, у кімнатах було 5–6 градусів тепла. Вернадський здебільшого проводив дні в Академії наук, де теж було «не дуже тепло, але терпимо», і можна було працювати [16, с. 176].

І. А. Бунін згадував у своїх записках, що був змушений працювати при світлі «смердючої кухонної лампочки», спалюючи залишки гасу [18, с. 97]. Коробка сірників, яка в березні 1919 р коштувала п'ятдесят копійок, у квітні стала коштувати шість карбованців [18, с. 104].

У Криму в 1920 р. для житлових умов так само залишалися характерними тіснота й відсутність мінімальних зручностей. Поступово накопичувалися втома та роздратування. В. І. Вернадський у травні 1920 р. записував у щоденнику: «Жахливо жити без кута. Майже без речей, все у чужих, або зсунуті в “ущільнених квартирах”. Це ущільнення усюди, реквізиції усюди, і люди, нарешті, починають знемагати від такого життя» [16, с. 74]. Через відсутність достатнього світла – брак гасу та погані лампи – доводилося пристосовуватися, рано вставати й рано лягати. «Зовнішні умови життя важкі, зручності зникають, всі ходять обірвані» [16, с. 80].

Весною 1920 р. загострилася ситуація в Таврійському університеті. Учені-біженці з 1 травня були позбавлені утримання. Деяким із них уже довелося заробляти на життя дрібною торгівлею. Вони продавали бублики, сірники та інше [3, с. 10]. Восени стало ще гірше. У жовтні рада Таврійського університету звернувся до уряду з запискою. У ній зазначалося, що професори університету «доведені до того крайнього ступеня, при якому настане неминуча необхідність відмови від наукової роботи» [3, с. 11].

Відомі російські поети, котрі опинились у 1920 р. у Криму, жили в страшній нужденності. Нарис у газеті «Кримський вісник» від 18 вересня 1920 р. інформував читачів, що літератори, які зібрались у Коктебелі, по-своєму намагалися покращити своє матеріальне становище. М. Волошин «малював за замовленням американської місії», та жив на виручену від цього суму, «доповнюючи її квартирною платнею осіб», котрі жили в його будинку. В. Вересаєв перекладав стародавніх поетів, утім, ці переклади поки нікому не були потрібні, тому він складав їх у шухляди столу, «до того часу, коли можна буде їх надрукувати». П. С. Соловйова влітку вишивала шапочки, продаючи які, і підтримувала існування [3, с. 13].

Поширеним засобом розв'язання нагальних проблем був розпродаж власного майна. У 1918 р. безробіття примусило виходити на ринок представників творчих професій. Люди несли туди все, що тільки можна було «пустити з молотка». Продавалися даровані речі, «зі ще не стертими написами». Для продажу пропонували шуби, плаття, посуд, калоші, туфлі, черевики, фотографічні апарати, старі іграшки, дитячі горщики, золоті та срібні речі [19].

У 1919 р. на ринок, як і раніше, несли найрізноманітніші домашні речі, у надії на хоч якийсь прибуток. На Галицький ринок «інтелігентні дівчата та дами, безробітні актори та всякі інші люди інтелігентних професій» виносили, щоб купити їжу, усе, що мало хоча б мінімальну цінність. Пропонували матерію, попільнички, отриманий за картками ситець, шахівниці, піджаки, самовари, останні чайні ложки, скатертини зі столів для вітальні [20]. У Чугуєві на базарі, часто поряд із «бабами» було видно й «дам», які продавали найрізноманітніші предмети. «Продається останнє, що було; улюблені старі речі потроху йдуть за безцінь для підтримки нестримного “балансу” бюджету» [21].

Але найбільш популярним засобом заробити хоч які-небудь кошти залишалися гастролі. У 1918 р. своїми творчими успіхами радували глядачів артисти, які прибули з Радянської Росії. В Україні виступали естрадні куплетисти С. Сокольський і П. Троїцький, співаки В. Паніна і Л. Утьосов, працювала актриса В. Холодна [2, с. 20].

Велику роль в умовах викликаного революційними подіями хаосу відіграла особиста ініціатива антрепренерів, які організовували гастролі, забезпечували інформування публіки та умови для виступів. У травні 1918 р. у Харкові антрепренер Я. Я. Калнинь орендував будівлю, щоб створити «сразкову трупу» з кращих місцевих, петербурзьких і московських артистів [22, арк. 3]. Серед запрошених антрепренером артистів були В. А. Блюменталь-Тамарін, М. М. Тарханов, М. М. і В. М. Петіпа [22, арк. 32 зв.].

Один із підприємців настійно пропонував свої послуги І. А. Буніну в ролі імпресарію, умовляючи їхати з ним у Миколаїв, Харків, Херсон, де передбачалося публічне читання Буніним своїх творів «кожного вечора за тисячу думськими» [18, с. 92]. Літо 1918 р. для харків'ян ознаменувалося «вечором інтимного читання» О. М. Толстого в саду комерційного клубу, на якому він прочитав уривки з повістей та казки [23]. Вечір «подарував кілька хвилин воістину художньої насолоди» [24].

Відвідувачі гастрольних виступів зіткнулися з високими цінами на квитки. Антрепренери в іншому випадку не могли забезпечити рентабельність гастролей. Так чи інакше, але на гастролях співачки Ізи Кремер у Полтаві квиток у театральну ложу коштував 72 карбованці. «Навіть у наш час спекулятивних цін це нечувано, – обурювався кореспондент місцевої газети, – навіть у Києві тепер таких цін немає» [25].

Співак та композитор А. М. Вертинський багато їздив, виступаючи не тільки у великих містах. У вересні 1918 р його гастрольний графік дійшов до Юзівки. Концерт відбувся 9 вересня 1918 р. в приміщенні театру «Сатурн». Місцева газета назвала його голос «невеликим, але красивим, і найвищою мірою приємним». Від його пісеньок «віє безмежною, хапаючою за душу скорботою, яка вчувається навіть у його чарівних усмішках» [26].

Улітку 1918 р. Іза Кремер дала три концерти в Харкові. У театрі, незважаючи на червень, було холодно, незатишно, концерт почався на годину пізніше визначеного часу. Незважаючи на це, талановита артистка зуміла «оволодіти увагою натовпу, що наповнювала величезний театр» [27]. На відміну від Кремер, усього один концерт у театрі комерційного клубу Харкова був у Н. В. Плевицької. До речі, за роялем сидів композитор Самуїл Покрасс, брат відомих згодом радянських композиторів [28].

У дозвіллі городян був час і для симфонічної музики. У саду комерційного клубу перед публікою зі звітним концертом з'явився директор київської консерваторії Р. М. Глієр. Причому він диригував тільки своїми творами [29]. Інший концерт симфонічного оркестру в тому ж саду був присвячений творам Бетховена [30].

При більшовиках зберігалася антреприза, завдяки якій удавалося прогудуватись акторам закритих театрів. Вони готові були виступати в найбільш глухій провінції, добираючись до місць виступів на свій страх та ризик. У лютому 1919 р. три актори Товариства російської драми звернулися до Нікопольського ревкому з проханням звільнити їх від плати за проживання в готелі, до виїзду з Нікополя в село, де вони збиралися дати кілька вистав [12, арк. 15]. Мало того, що їхнє прохання було задоволено, один із них, на прізвище Березняков, як, імовірно, найбільш не забезпечений, отримав через два дні від ревкому черевики [12, арк. 126].

Музиканти також практикували бенефіси. У лютому 1919 р. в Нікопольській ревком звернувся диригент театру «Експрес» Н. Шнейдер: «В кінці сезону за контрактом нам обіцяний бенефіс, намічений на перше березня. Ціни на квитки підвищуються на 50 копійок, які надходять в дохід музикантів» [12, арк. 8, 8зв.].

У документах трапляється кілька згадок про цирк. Насамперед, населені пункти кишіли бродячими жонглерами, акробатами, фокусниками-китайцями. У невибагливій обстановці вони розважали широкі верстви громадськості, показуючи роззявам своє мистецтво на будь-якому випадковому майданчику [31, с. 85]. Із вересня до грудня 1918 р., аж до приходу до влади Директорії, у містах України гастролював найпопулярніший на той час цирк Олександра Чинізелли, показуючи великі вистави [32].

Найцікавіший епізод зафіксував у своїх мемуарах Ауербах, котрий супроводжував у січні 1919 р. поїзд із пораненими через станції та міста України. На одній зі станцій до них у вагон увійшла молода людина, «якоїсь незвичайної зовнішності», яка привернула загальну увагу. Один із пасажирів віз із собою маленького собаку, що відрізнявся тим, що ні до кого не підходив і нікому не дозволяв себе чіпати. Коли ж увійшов цей дивний молодий чоловік, то собачка, підбігши до нього, став горнутися. Із натовпу біженців таким оригінальним чином виділився представник відомої циркової династії дресирувальників Анатолій Дуров. «Як ні в чому не було, він здійснював турне, перевозячи з собою цирк в декількох товарних вагонах, у той час коли самотній людині було важко проїхати. Війна та анархія, а він говорив про успіх та повні збори» [33, арк. 94].

Продовжували свою роботу художники. У Києві в грудні 1917 р. відкрилися три виставки – київської спілки художників, товариства художників-киян та п'ята весняна. Репортер писав, що «все це ніби свідчить про те, що художнє життя не завмирає, що є ще сили не тільки для турботи про хліб, спирт та гроші, але і для творчості», але насправді художнє життя «триває більше по інерції, не радує нічим свіжим і новим» [34].

У розпал громадянської війни, у серпні 1919 р. у Нікополі виникла можливість заробітку для місцевих художників та деяких заїжджих гастролерів. Обговорювалася термінова необхідність розпису стін центральної бібліотеки, у чому відділ народної освіти переконував військово-революційний комітет. «По з'ясуванню всіх витрат на розпис стін виявилось, що такі потрібні у сумі 50 тис. крб, яка сума є максимумом вартості найбагатших фресок при найбільшій поверхні розпису» [35, арк. 9].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, творча інтелігенція міст України у 1917–1920 рр. зіткнулася з багатьма побутовими проблемами, які нічим не відрізнялися від труднощів решти міського населення. Але ситуація для неї погіршувалася внаслідок додаткових перешкод, пов'язаних зі специфікою професійної діяльності. Незважаючи на потребу громадян у видовищах та розвагах, витрати на них не входили до розряду першочергових. Тому митці змушені були самостійно шукати споживачів своєї творчості.

Серед способів виживання слід згадати спроби об'єднань у будинкові комітети, професійні спілки та кооперативи. Ще однією можливістю врятуватися було отримання коштів від влади, які треба було відпрацювати, виконуючи певні соціально-класові замовлення. Нужденність змушувала нести власне майно на ринок для продажу або обміну на харчі. Але найбільш розповсюдженою практикою було справжнє заробітчанство, яке мало вигляд гастрольних турів країною із виставами, лекціями, зустрічами з прихильниками таланту конкретного культурного діяча. Такі подорожі здійснювалися навіть в умовах наближення фронту, незважаючи на потік біженців та негаразди при пересуванні залізницею. Гастролери долали великі відстані на візку або навіть пішки. Хоча головною ознакою епохи для творчої інтелігенції залишалося вкрай злиденне становище, немає жодного свідчення про відмову митців від колишньої професії та оволодіння ними якимось новим ремеслом.

Джерела та література

1. Розовик Д. Ф. Українське культурне відродження в роки національно-демократичної революції (1917–1920) : [монографія] / Д. Ф. Розовик. – К. : Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2002. – 311 с.
2. Романько І. І. Театральна справа в Україні під час влади національних урядів (1917–1920 рр.) / І. І. Романько. – К. : Ін-т історії України, 1999. – 36 с.
3. Филимонов С. Б. Интеллигенция в Крыму (1917–1920) / С. Б. Филимонов. – Симферополь : Издат. дом «ЧерноморПРЕСС», 2006. – 228 с.
4. Буравченко Д. А. Культурно-мистецьке відродження в часи української революції: місце і роль громадської ініціативи (1917–1920 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук / Д. А. Буравченко. – К., 2011. – 16 с.

5. Осташко Т. С. З історії літературно-мистецького життя в Україні за часів Центральної Ради / Т. С. Осташко // Укр. іст. журн. – 1998. – № 3. – С. 24–38.
6. Чорноморська хвиля Української революції. Провідники національного руху в Одесі у 1917–1920 рр. : монографія / Т. С. Вінцовський, О. Є. Музичко, В. М. Хмарський [та ін.] ; відп. ред. В. М. Хмарський. – Одеса : ТЕС, 2011. – С. 393.
7. Что такое подомовая организация // Одесский листок. – 22 июня 1917 г. – № 156.
8. Російський державний архів соціально-політичної історії (РДАСП), ф. 71, оп. 35, спр. 430, 617 арк.
9. Гольденвейзер А. А. Из киевских воспоминаний / А. А. Гольденвейзер // Архив русской революции / [изданный Г. В. Гессеном]. – М. : Терра-Политиздат, 1991. – Т. 6. – 364 с.
10. Южный край. – 27 октября 1918 г. – № 157.
11. Державний архів Харківської області (ДАХО), ф. 304, оп. 1, спр. 2265.
12. Державний архів Дніпропетровської області (ДАДО), ф. Р-4367, оп. 1, спр. 9.
13. Тэффи Н. А. Житье-бытье : рассказы. Воспоминания / Н. А. Тэффи. – М. : Политиздат, 1991. – 445 с.
14. Дневник и воспоминания киевской студентки (1919–1920 гг.) // Архив русской революции / [изд. Г. В. Гессеном]. – Берлин : Изд-во «Слово», 1924. – Т. 15. – 345 с.
15. Южный край. – 2 января 1919 г. – № 2.
16. Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського. – Т. 9. : В. І. Вернадський. Щоденники (1917–1921). – К. : НАНУ, 2011.
17. Дневник и воспоминания киевской студентки (1919–1920 гг.) // Архив русской революции. – Т. 15. – Берлин : Слово, 1924.
18. Бунин И. А. Окаянные дни / И. А. Бунин. – М. : Политиздат, 1990.
19. На аукционе (полтавские картинки) // Полтавские новости. – 31 октября (13 ноября) 1918 г. – № 156.
20. Безработные // Южная копейка. – 12 сентября 1919 г. – № 4.
21. Кириллов К. Родные картинки. Чугуев, сентябрь / К. Кириллов // Родина (Харьков). – 8 сентября 1919 г. – № 62.
22. Центральный государственный архив высших органов власти и управления Украины (ЦГАВОВУ), ф. 1216, оп. 1, д. 30, л. 3.
23. Южный край. – 9 августа 1918 г. – № 95.
24. Южный край. – 11 августа 1918 г. – № 97.
25. Полтавские новости. – 18 июня 1918 г. – № 37.
26. Новая Донецкая мысль. – 13 сентября 1918 г. – № 74.
27. Южный край. – 5 июня 1918 г. – № 43.
28. Южный край. – 17 (30) октября 1919 г.
29. Южный край. – 20 июня 1918 г. – № 55.
30. Возрождение. – 30 мая 1918 г. – № 58.
31. Катаев В. П. Почти дневник / В. П. Катаев. – М. : Сов. писатель, 1962. – 544 с.
32. Последние новости (Киев). – 2 (15) декабря 1918 г.
33. Державний архів Російської Федерації (ДАРФ), ф. 5881, оп. 2, спр. 232.
34. Киевская мысль. № 175. 23 декабря 1917 г.
35. ДАДО, ф. Р-4367, оп. 1, спр. 38.

Попов Вячеслав. Пути выживания представителей творческих профессий в городах Украины в 1917–1920 гг. В статье рассматривается повседневная жизнь такой социальной категории городского населения, как люди творческих профессий, к которым традиционно относятся ученые, писатели, артисты, музыканты, художники. Специфичность их существования в условиях социально-экономической катастрофы была обусловлена особым характером деятельности и определенным снижением ее потребительской привлекательности. Для обеспечения своих потребностей творческая интеллигенция пыталась объединиться в домовые комитеты, профессиональные союзы, кооперативы. В рамках этих организаций осуществлялось распределение скудных продуктов и товаров. Дальнейшее углубление гуманитарной катастрофы принуждало граждан вынести на продажу самые неожиданные предметы домашнего обихода. Самым популярным и распространенным для этой группы городского населения способом заработка стали гастрольные поездки писателей и артистов по городам и селам страны, с выступлениями перед немногочисленной платежеспособной публикой. Такие поездки совершались в самых непритязательных условиях, были сопряжены с реальной опасностью, и не всегда завершались получением хорошего дохода. Несмотря на постоянное ухудшение материального положения деятелей науки и искусства, и их пребывание на исходе войны на грани полного физического и духовного истощения, в документах отсутствуют упоминания об отказе кого-либо из представителей творческой интеллигенции от привычного рода занятий, и о попытке овладеть другой профессией.

Ключевые слова: национально-демократическая революция 1917–1920 гг. в Украине, городское население, творческая интеллигенция, гуманитарная сфера культуры, духовные потребности, антрепренер.

Popov Vyacheslav. Ways of a Survival of Representatives of Creative Professions in the Cities of Ukraine in 1917–1920. The article examines the daily life of such social category of the urban population as creative professionals, which traditionally include scientists, writers, artists, musicians, painters. The specificity of their existence in a social and economic disaster was conditioned by the special nature of their activities and a certain reduction of its consumer attractiveness. Creative intelligentsia tried to unite in house committees, trade unions, co-operatives to ensure their needs. Within these organizations they implemented the allocation of scanty food and goods. Further deepening of a humanitarian disaster forced people to sale the most unexpected household items. The most popular ways of earning for this group of urban population were the tours of writers and artists on the cities and villages of the country, with performances for a small payable audience. Such trips in the most unpretentious conditions were associated with a real danger, and not always ended with a good income. Despite the constant deterioration of a financial position of scientists and artists, and their stay on the verge of physical and mental exhaustion by the end of the war, the documents has no mention of refusal of any of intellectuals from their usual occupation, and about trying to get another profession.

Key words: National-democratic Revolution of 1917–1920 in Ukraine, urban population, creative intelligentsia, humanitarian spheres of culture, spiritual needs, entrepreneur.

Стаття надійшла до редколегії
13.01.2015 р.

УДК 331.105.44(477):321.01«192»

Станіслав Щеблюк

Нормативно-правові підстави діяльності профспілок у Волинському воєводстві в міжвоєнний період

У статті проаналізовано законодавчу базу для діяльності професійних спілок. Підкреслено, що в міжвоєнній Польщі прийнято низку законодавчих актів щодо діяльності громадських об'єднань. До головних правових нормативних актів, які регламентували діяльність професійних спілок у Польщі, віднесено «Декрет про товариства», декрет «Щодо тимчасових приписів про об'єднання найманих працівників», який легалізував роботу професійних спілок у Польщі й створював для них широке поле діяльності. Профспілки мали статус юридичної особи. Указано, що робота профспілок могла бути призупинена чи заборонена лише рішенням суду. З'ясовано, що в міжвоєнний період профспілки відігравали істотну роль у захисті найманих працівників. Цьому сприяли створені інспекційний апарат й апарат виміру справедливості в галузі трудового права.

Ключові слова: декрет, законодавство, наймані працівники, нормативно-правові акти, правова система, професійні спілки, розпорядження, соціальне страхування.

Постановка наукової проблеми та її значення. У процесі становлення й розбудови громадянського суспільства суттєве значення мають профспілкові організації, головне призначення яких – представництво та захист трудових, соціально-економічних прав членів профспілок, налагодження конструктивного соціального діалогу між найманими працівниками, державою й роботодавцями. Проте громадяни України з великою пересторогою та недовірою нині ставляться до профспілок через їхню надмірну залежність від органів влади, політизацію й половинчастість профруху. Ці негативні тенденції впливають на суспільно-політичне та економічне життя України. Тому процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, потребують нового теоретичного обґрунтування перспектив, а також об'єктивної оцінки минулого.

Для ефективного виконання своїх функцій професійні спілки як складова частина політичної системи повинні мати добре розроблену нормативно-правову базу. Важливим на цьому шляху є набутий Польщею досвід щодо впорядкування й створення робітничого законодавства в міжвоєнний період. Вивчення нормативно-правових підстав діяльності профспілок Польщі в міжвоєнний період дає змогу краще зрозуміти роль і завдання робітничих організацій у політичній системі держави, визначити тенденції змін як у державі, так і в діяльності профспілок.